

Konsumentskyddslagens ändring 2019 och dess inverkan på betalningsstörningar i Finland

Rebecca Lönnberg

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Företagsekonomi
Identifikationsnummer:	6512
Författare:	Rebecca Lönnberg
Arbetets namn:	Konsumentskyddslagens ändring 2019 och dess inverkan på betalningsstörningar i Finland
Handledare (Arcada):	Linda Puukko
Uppdragsgivare:	-
<p>Sammandrag:</p> <p>Syftet med denna undersökning var att undersöka betalningsstörningar och överskuld-sättning i Finland och hur specialister inom ekonomibranschen tror att konsument-skyddslagens ändring per 1.9.2019 kommer att ändra på dem. Teoridelen i arbetet fun-gerade som en grund för undersökningen och för att identifiera relevanta teman och ämnen till intervjuguiden. Som metod valdes semi-strukturerade expertintervjuer som bandades in och transkriberades för att sedan analyseras. Största delen av teorin bygger på finsk lagstiftning och statistik om betalningsstörningar och skuldsättning. Undersök-ningen begränsar sig till Finland. I forskningen behandlas orsakerna bakom skuldsätt-ning, olika typer av konsumentkrediter, prissättningen av dem samt möjliga lösningar till privatekonomiska problem.</p> <p>Det framgick ur undersökningen att konsumentskyddslagens ändring i sig inte kommer att lösa problemet med finländarnas betalningsstörningar och överskuldsättning. Överskuld-sättning orsakas inte enbart av konsumentkrediter och snabblån utan av att människorna spenderar mera än de förtjänar. Lagändringen har dock fått styr på snabb-lånsföretagen som tidigare hade astronomiska räntor och lånekostnader. För att hjälpa människor med betalningssvårigheterna borde man satsa på utbildning, rådgivning och annan förebyggande verksamhet. Experterna anser att ett positivt kreditregister skulle vara ett oslagbart verktyg till att hindra människor från att ta för mycket lån och kredi-ter. Forskningen ledde också till identifieringen av ett nytt ekonomiskt hot, coronavi-ruspandemin.</p>	
Nyckelord:	Betalningsstörning, överskuld-sättning, konsumentskyddsla-gen, positivt kreditregister, kreditupplysningsregister, snabblån, konsumentkredit
Sidantal:	52
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	20.5.2020

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Business Administration
Identification number:	6512
Author:	Rebecca Lönnberg
Title:	The 2019 amendment of the consumer protection law and its effect on payment defaults in Finland
Supervisor (Arcada):	Linda Puukko
Commissioned by:	-
<p>Abstract:</p> <p>The aim with this research was to investigate payment defaults and over-indebtedness in Finland and how specialists in economics field believe that the amendment of the consumer protection law that was introduced on 1.9.2019 will affect them. The theoretic frame of the research was used to identify relevant themes and subjects to make an interview guide for the semi-structured expert interview methodology. After recording the interviews, they were transcribed and analyzed. Most of the theory is based on Finnish legislation and statistics over indebtedness and payment default. The research is limited to Finland only and shows the causes behind indebtedness, different types of consumer credits and the pricing of them as well as possible solutions to tackling the economic issues people are experiencing.</p> <p>It occurred from the study that the consumer protection law's amendment alone will not be enough to stop people from getting over-indebted and payment defaults. Over-indebtedness is not caused solely by consumer credits and instant loans but because people spend more money than they earn. The amendment has brought a change to the previously astronomical interest rates and fees of instant loans. To help people from getting into economical trouble, more effort should be put into education, consulting and other preventive activities. A positive credit data file would be a great tool to prevent people from taking on too much loans and consumer credits. The research also resulted in identifying that the coronavirus pandemic could pose a new economic threat.</p>	
Keywords:	Payment default, over-indebtedness, consumer protection law, positive credit data file, credit data file, instant loans, consumer credit
Number of pages:	52
Language:	Swedish
Date of acceptance:	20.5.2020

INNEHÅLL

1	Bakgrund	7
1.1	Problemformulering	8
1.2	Syfte	8
1.3	Avgränsningar	8
1.4	Forskningsfrågor	8
1.5	Förväntat resultat	9
2	Teori	10
2.1	Finländarnas skulder	10
2.2	Orsaker till skuldsättning	11
2.3	Betalningsstörningar	12
2.4	Konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019	15
2.5	Orsak och bakgrund till lagändringen	15
2.6	Olika typer av konsumentkrediter och snabblån	16
2.7	Priser och lånesummor för snabblån	18
2.8	Priser och lånesummor för kreditkort	20
2.9	Positivt kreditregister	21
3	Metod	24
3.1	Expertintervjuer	25
3.2	Deltagare/Urval	25
3.3	Tillvägagångssätt	26
3.4	Analys av data	27
4	Resultat	28
4.1	Orsaker till överskuldsättning	28
4.2	Konsumentkrediter och konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019	31
4.3	Åtgärder för att tackla överskuldsättning	33
4.4	Positivt kreditregister	34
4.5	Coronaviruspandemins påverkan på betalningssvårigheter	36
5	Diskussion	38
5.1	Orsaker till överskuldsättning	38
5.2	Konsumentkrediter och konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019	39
5.3	Åtgärder för att tackla överskuldsättning	41
5.4	Positivt kreditregister	42
5.5	Coronaviruspandemins påverkan på betalningssvårigheter	43
5.6	Förslag på fortsatt forskning	44

6	Slutsatser	45
	Källor	46
	Bilagor	50

Figurer

Figur 1. Personer med anmärkningar om betalningssvårigheter 2009-2019 (Asiakastieto 2019a)

Figur 2. Skärmbild av Suomilimiittis kreditpriser på den gamla produkten (Suomilimiitti 2019)

Figur 3. Banker och kreditgivare som delar information till Asiakastietos positiva register 2020 (Asiakastieto 2020b)

1 BAKGRUND

Antalet personer med betalningsstörningar och kreditanmärkningar i Finland är rekordhögt med över 386 000 människor som hade anmärkningar i registret 2019. I jämförelse med år 2018 hade siffran stigit med ungefär 4 800 personer. (Asiakastieto 2020a)

Nyligen har dock konsumentskyddslagen fått en ändring gällande räntetak, där kreditavtal som ingåtts 1.9.2019 eller senare inte får ha större än 20 procents ränta. Lagen anpassas inte på kreditavtal som ingåtts innan den nya lagstiftningen trätt ikraft, utan för de avtalen gäller den gamla prissättningen. Den nya regleringen har även tak för andra kreditavtalskostnader som inte får överskrida 150 euro per år. (Konkurrens- och konsumentverket 2019)

En liknande lagändring gjordes redan 2013 men då placerades räntetaket på 50 procent och regleringen berörde endast konsumentkrediter där beloppet var under 2 000 euro. I lagförändringen ingick även att kreditgivaren är skyldig att bedöma konsumentens betalningsförmåga innan kreditgivning. Även i denna lagändring gällde de nya bestämmelserna endast nya kreditavtal som ingåtts den första juni 2013 eller senare. (Finlex 2013)

Ämnet är väldigt aktuellt eftersom lagändringen är ny och så många finländare drabbats av betalningssvårigheter. I denna studie undersöks sambandet mellan konsumentkrediter och finska medborgares betalningssvårigheter. Det undersöks också hur stor inverkan räntetaket på 20 procent troligtvis kommer att ha på antalet anmärkningar i kreditupplysningsregistret.

1.1 Problemformulering

Allt flera finländare har betalningssvårigheter och anmärkningar i Asiakastieto-registret och nu har finska konsumentskyddslagen ändrats för att hindra höga räntor på konsumentkrediter. Kommer lagändringen att hjälpa lösa problemet med betalningssvårigheterna och överskuldssättning hos människor? Vad är sambandet mellan konsumentkrediterna och betalningssvårigheter?

1.2 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att presentera den nuvarande situationen med betalningsstörningar och överskuldssättning i Finland, vad de beror på och hur många personer som har anmärkningar i Asiakastieto-registret. Fokus kommer att ligga på konsumentskyddslagens ändring 1.9.2019 gällande räntetak för konsumentkrediter, vad den innebär och hur den kommer att påverka finska medborgares betalningssvårigheter.

1.3 Avgränsningar

Studien kommer endast att behandla finska medborgares överskuldssättning, anmärkningar och konsumentkrediter. Med konsumentkrediter avses kreditkort, flexkrediter och snabblån.

1.4 Forskningsfrågor

Vad orsakar överskuldssättning? Finns det ett samband mellan konsumentkrediternas höga räntor och de ökande mängderna betalningssvårigheter hos finländare? Kommer konsumentskyddslagens nya reglering om räntetak på krediter att påverka betalningssvårigheterna? Vad innebär lagändringen och vad betyder den i praktiken?

1.5 Förväntat resultat

Det förväntade resultatet är att få fram hur stor andel av betalningssvårigheterna orsakas av konsumentkrediter och snabblån. Ifall en avsevärd del av svårigheterna beror på krediter och snabblån, borde lagändringen i långa loppet hämta med sig en minskande trend i antalet anmärkningar om betalningsstörningar. Det kommer att ta lång tid före man kan se ifall betalssvårigheterna minskar. Således kommer denna studie att bygga på olika specialisters förväntningar om vad som kommer att ske. Tanken är att specialister med olika bakgrunder blir intervjuade om ämnet och berättar om sina tankar och hypoteser kring hur lagändringen kommer att påverka betalningssvårigheterna.

2 TEORI

Teorikapitlet består av bakgrundsfakta gällande finländarnas skulder, betalningssvårigheter samt orsakerna bakom dem. Eftersom betalningsstörningar är ett centralt tema i forskningen innehåller teorin statistik över mängden anmärkningar i kreditregistret och information om vad en anmärkning är och hur en sådan uppkommer.

Det finns även en genomgång om konsumentskyddslagens ändring, både om vad lagändringen innebär men även om orsakerna till varför lagen ändrats. För att bättre förstå de olika typerna av konsumentkrediter och snabblån finns det en kort redogörelse för de olika typerna av krediter samt prisexempel på dem. Avslutningsvis ser man på positivt kreditregister, vad det är och om ett sådant möjligen kunde tas i bruk i Finland.

2.1 Finländarnas skulder

Skuldsättningen har ökat i Finland och för tillfället ligger hushållens skuldsättningsgrad på nästan 130 procent i jämförelse med hushållens inkomster. Skuldsättningsgraden beskriver förhållandet mellan skulder och inkomster i hushållen. Mängden bostadslån stiger fortsättningsvis i Finland och i slutet av 2019 var bostadslånen i landet sammanlagt nästan 100 miljarder euro. Det har tagits åtgärder för att få bostadslånanudet i styr men ännu har inget drastiskt hänt på den fronten. Mängden husbolagslån har också stigit i snabb takt i Finland. (Niskakangas 2019)

Konsumentkrediter som inte kräver säkerheter är ett exempel på krediter som utnyttjas av finska befolkningen allt oftare och i större volymer. Konsumentkrediterna är en av orsakerna till ökande skuldsättningen i vårt land. (Niskakangas 2019)

När man ser på hur mycket finländare sparar och har kvar av sina pengar kan man se att besparingarna har sjunkit. Om människor inte blir kvar med pengar för besparing utan lever över sina inkomster tyder det på att skuldsättningen finns där. Överlag har invånarnas inkomster stigit, men utgifterna har stigit ännu mer. (Niskakangas 2019)

Ekonomiska tillväxten i Finland spekuleras och förväntas sjunka vilket kommer att påverka den existerande skuldsattheten och troligtvis förvärpa den. Om ekonomin i Finland överlag blir sämre kan det leda till lägre inkomster och arbetslöshet som i sin tur leder till att finländare inte klarar av sina utgifter. (Niskakangas 2019)

2.2 Orsaker till skuldsättning

Det finns många olika orsaker som ligger bakom skuldsättningen och ofta är det flera olika faktorer som bidrar till fenomenet. Under och efter stora livsförändringar kan människor hamna i situationer där de lånar pengar och är tvungna att köpa nya bostäder och bilar fast de inte egentligen skulle ha råd. Att plötsligt insjukna i en allvarlig sjukdom kan påverka en persons inkomster rejält då det blir omöjligt att jobba. Likaså att förlora jobbet kan orsaka den privata ekonomin att slå kullerbytta och då kan man hamna i situationen där man lånar pengar för att kunna hålla uppe sin levnadsstandard. Skilsmässor påverkar också hushållens ekonomi då man tidigare haft två inkomster för att hålla igång ett hushåll och plötsligt halveras inkomsterna. (Financer 2015)

En orsak till skuldsättningen kan vara enkelheten att ansöka och ta lån och krediter. Ansökan går lätt att göra från eget hem via mobilen eller datorn. Man kan hinna ta ut flera snabblån och krediter innan man får anmärkningar om betalningssvårigheter och på så sätt kan snabblånen bidra till skuldsättning. (Financer 2015)

Ekonomiska kunskaper lärs ofta vidare i familjer från generation till generation och ifall föräldrar inte har skött hushållets ekonomi bra kan problemet ärvas. Om föräldrar till exempel lever över sina inkomster och tar ut fler och fler lån och krediter för att finansiera varor och aktiviteter kan barnen ta efter dem och själv hamna i samma knipa. Vuxna har ett stort ansvar över att genom ett bra exempel visa barnen hur man klokt tar hand om den privata ekonomin. (Financer 2015)

I dagens värld är konsumtionen på topp, det är lätt att konsumera och lägga ut pengar på varor och tjänster via nätet och i fysiska butiker. Eftersom de flesta i samhället köper och konsumerar i snabb takt och spontant i stundens hets måste pengarna också fås tag på direkt. Få orkar spara pengar för att senare ha råd att köpa en pryl utan man vill ha

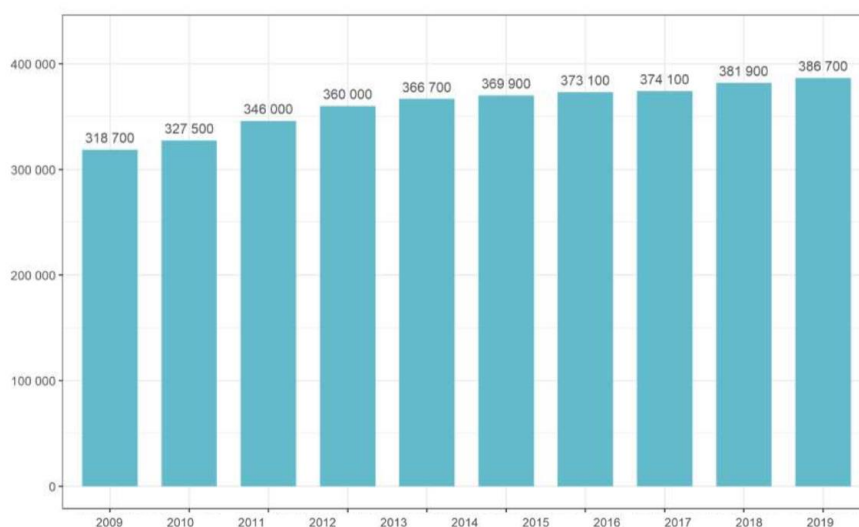
varan genast. När man konsumerar innan man sparat ihop pengarna kan man vara tvungen att låna pengar och således skuldsätta sig mera. (Financer 2015)

2.3 Betalningsstörningar

I Finland uppehålls registret över kredituppgifter av Asiakastiето AB. Registret innehåller uppgifter om konsumenternas och näringsidkarnas betalningssvårigheter samt anmärkningar om betalningsstörningar. Alla konsumenter har rättighet att få veta vilka uppgifter som finns i registret om en själv. (Asiakastiето)

Kreditupplysningslagen styr och bestämmer över vilka uppgifter som får sparas i registret samt hur uppgifterna får användas och delas ut. Det finns även bestämmelser om hur uppgifterna får samlas in. Syftet med lagen är att se till att registret på kreditupplysningar är tillförlitligt och att behandlingen av uppgifterna görs rätt och god sed följs. (Finlex 2007)

Enligt den senaste utgivna statistiken (3.4.2020) av Asiakastiето har 389 500 finländare betalningsstörningar i registret. Antalet personer med anmärkningar är större än någonsin förut och mängden stiger konstant. (Asiakastiето 2020b)

Figur 1. Personer med anmärkningar om betalningssvårigheter 2009-2019 (Asiakastiето 2019a)

Orsaken till att människor får anmärkningar är att de har skulder och lån åt många olika håll och flera olika skulder som samlas på varann. Det finns tydliga åldersbundna kategorier där personer i 35–39 samt 55–64 års åldern har fler anmärkningar än förut.

En stigande trend är obetalda lån från kreditinstitut som orsakar anmärkningar, i det hela är dessa krediter inte huvudsakliga problemet men andelen har stigit avsevärt. Ofta har människor banklån, hyror samt konsumentkrediter och problemet är en summa av de olika typerna av skulder. För att ta tag i problemet med betalningsstörningar borde man hitta orsaken och grunden till svårigheterna som människorna hamnar i. Det kan ligga andra problem i bakgrunden som leder till att man får betalningssvårigheter. Ett exempel är spelberoende som kan orsaka snabb skuldsättning hos en individ. (Asiakastieto 2018)

En anmärkning i kreditupplysningsregistret uppkommer ifall en faktura varit obetald en längre tid. Innan man får en anmärkning får man flera uppmaningar att betala den förfallna fakturan och uppmantras ofta att kontakta faktureraren för att kunna komma överens om betalningen. Man kan få anmärkning i kreditupplysningsregistret tidigast tio veckor efter den ursprungliga förfallodagen. (Maksumyöhässä)

Det finns olika typer av anmärkningar om betalningsstörningar. Beroende på typen av anmärkning ligger den kvar i registret och påverkar således konsumenten olika länge. Oftast är en anmärkning i kraft två till fyra år. Anmärkningen försvinner inte fast skulden betalas bort, men i vissa fall kan det förkorta hur länge anmärkningen syns i registret. Fast anmärkningen föråldras och försvinner betyder det heller inte att skulden skulle försvinna utan den bör oavsett betalas bort. (Takuusäätio b)

Betalningsstörningar påverkar konsumentens liv genom att det blir svårare dock inte omöjligt att få lån, krediter, försäkringar, hyreslägenhet och abonnemang. Man kan till exempel få lån eller kredit om anmärkningen endast berör en eller få obetalda skulder eller redan bortbetalda skulder som anmärkningen ännu ligger kvar av. (Takuusäätio a)

För att se närmare på hur anmärkningar i kreditupplysningsregistret kan påverka individens liv är några av de ovannämnda exemplen förklarade mer detaljerat nedan.

När man går in till banken eller ansöker om kredit eller snabblån kollar långivaren uppgifterna i kreditupplysningsregistret innan ett avtal görs. I banklån betyder en anmärkning inte direkt att det är omöjligt att få ett lån men det kan kräva mera säkerheter som borgenärer än i annat fall. Anmärkningen kan även påverka räntan på lånet. Även om studielån är statsgaranterade betyder det inte att man alltid blir beviljad lånet utan anmärkningar i kreditupplysningsregistret kan i värsta fall hindra en från att få studielån. (Konsumentförbundet)

Lån är inte omöjligt att få fast man har anmärkningar om betalningssvårigheter men snabblån och avbetalning erbjuds inte. Kreditkort är också nästan omöjligt att bli beviljad om registret över kredituppgifter inte är rent. Man kan heller inte köpa på faktura i till exempel nätbutiker utan hamnar betala för produkten innan den skickas ut. Även med försäkringar och abonnemang kan man vara tvungen att betala i förväg för tjänsten eller lägga ut säkerheter för att få ingå ett avtal. (Konsumentförbundet)

Om man har anmärkningar i kreditupplysningen kan det vara svårt att få en hyreslägenhet och vissa arbetsplatser där pengahantering ingår i arbetsuppgiften kan registret kollas upp och ifall där finns anmärkningar får man inte den ansökta positionen. (Konsumentförbundet)

Anmärkningarna i kreditupplysningsregistret hämtar definitivt tråkiga saker med sig, men det finns även någonting positivt med att få anmärkningen om man är grovt skuldsatt. Faktumet att man inte mera kan eller får låna mera betyder att skuldsättningen stannar upp och förvärras inte mera. Fast det känns jobbigt att få en anmärkning kan man få ekorrhjulet att stanna upp. (Asiakastieto 2019b)

Man kan själv välja att lägga upp ett kreditförbud i registret så att man inte kan ta ut snabblån till exempel. Ett kreditförbud i kreditupplysningen är i kraft två år och kan läggas i registret via Asiakastieto eller Bisnoden. Om man vill kan man ta bort det frivilliga förbudet redan innan de två åren löpt ut. (Päihdelinkki 2019)

2.4 Konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019

På söndagen 1.9.2019 steg lagändringar i konsumentskyddslagen i kraft där nya ränte- och kostnadstak definierades för konsumentkrediter (Finlex, 2019). Tidigare har det funnits ett räntetak på 50 procent men den har endast berört krediter där summan har varit under 2000 euro, för större summor har det inte funnits ett räntetak (Finlex 2013).

I den nya lagändringen har årliga räntetaket lagts på 20 procent och de övriga kostnaderna för konsumentkrediten får inte överskrida 150 euro per år. Kreditkostnaderna får dock inte överstiga 0,01 procent av kreditbeloppet per dag då 150 euro är absolut maximum. Om kreditgivaren bryter mot lagen och kräver betalning av räntor eller andra kostnader som inte följer lagen är konsumenten inte skyldig att betala räntorna eller andra kostnader. Enligt lagen räknas vissa kostnader inte till kreditkostnader, till exempel notariatsavgifter, avgifter för kreditskötselkonto om det är frivilligt att öppna det eller avgifter som konsumenten måste betala till följd av avtalsbrott som gjorts av konsumenten. Lagen tillämpas endast på kreditavtal som ingåtts efter att lagen trätt i kraft, det vill säga 1.9.2019 eller senare. På avtal som ingåtts innan lagändringen tillämpas den lagstiftningen som gällt då avtalet gjorts. (Finlex 2019)

Räntetaket och kostnadstaket i konsumentskyddslagen berör inte bostadslån med realsäkerheter eller avbetalningsköp på trafikmedel där avtalet inte erbjuder en tjänst där konsumenten har rätt att ta ut pengar. (Konkurrens- och konsumentverket 2019)

2.5 Orsak och bakgrund till lagändringen

Snabblånen har orsakat märkvärda problem i landet ända sedan 2005 då de kom ut på marknaden. Den finska staten har gradvis kämpat med problemen men allt starkare åtgärder har krävts. Konsumentskyddslagens ändring år 2013 är en av de tidigare åtgärderna som gjorts för att få styr på snabblånen. Orsaken till att det tidigare räntetaket på 50 procent gällde endast krediter under 2000 euro var det förvånansvärt var just de mindre lånesummorna på kring 200 euro som orsakade mest problem. Lagändringen ledde till att snabblånsgivare ändrade på sitt utbud och började erbjuda lån och krediter

som översteg denna gräns på 2000 euro. Kostnaderna för lånet debiterades inte som ränta utan omvandlades till andra kostnader som behandlingsavgifter vilket orsakade att de effektiva räntorna låg på över hundra procent. Den nya lagen har både räntetak och ett skilt tak för andra kostnader och avgifter. (Eduskunta 2018)

Förutom att finska medborgare led av problem som obetalade snabb lån orsakar märktes det också att finska domstolarna belastades av fenomenet. (Eduskunta 2018)

Konsumentkreditskuld hos finländare har stigit snabbt under de senaste åren. I början av 2014 hade hushållen en sammanlagd summa på ungefär 12,7 miljarder euro i skuld av konsumentkrediter. I november 2017 hade summan stigit till nästan 19 miljarder euro. (Eduskunta 2018)

Betalningsstörningarna blir allt fler med åren. Konto- och engångskrediterna orsakar största delen av anmärkningarna i kreditupplysningen. Kontokrediterna är långvariga och fortlöpande krediter, som kreditkortskrediter, avbetalningskrediter och konsumentkrediter som kräver säkerheter medan engångskrediterna till exempel är snabb lån. Till konto- och engångskrediter räknas inte till exempel bostadslån. (Eduskunta 2018)

2.6 Olika typer av konsumentkrediter och snabb lån

Kortkrediter är betalkort där kreditmöjligheten ingår. Oftast kan man med dessa betala i olika länder, i de flesta affärer och på internet. Det finns även specialkreditkort som endast fungerar i vissa affärer eller kedjor som till exempel bränslekort för en viss trafikbutikskedja. Avgifterna för kreditkort består oftast av en års- eller månadsavgift samt ränta för den utnyttjade krediten. (Finansinspektionen)

Konto med kredit liknar väldigt mycket kortkrediten men är inte lika vanliga efter att kortkrediten kommit på marknaden. Ett konto med kredit fungerar så att inbetalningar på kontot som till exempel en inbetald lön amorterar bort på den använda kreditlimiten.

Konto med kredit är vanligare hos företag än i privata individers bruk. (Finansinspektionen)

Kortkrediter och konto med kredit är kontinuerliga och långvariga sätt att ha tillgång till kredit då andra alternativ som snabblån, avbetalning och skuldebrevslån är menade som engångskrediter. (Finansinspektionen)

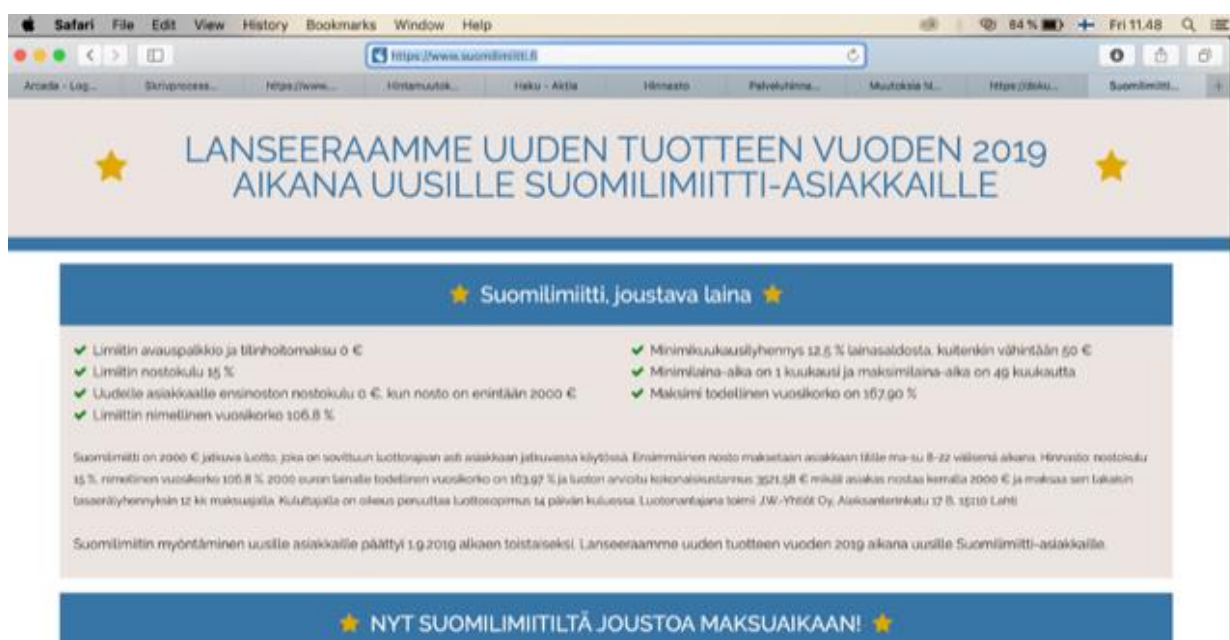
Snabblån är lån som beviljas utan säkerheter över telefon och internet. Lånetiderna är kortare, exempelvis tre månader men även längre lånetider erbjuds. (Finansinspektionen)

Avbetalning används ofta till dyrare och större köp och krediten används till ett specifikt ändamål istället för vardaglig konsumtion. Bilar hör till en av de vanligaste varor människor köper på avbetalning. Krediten fungerar så att varan, till exempel en bil, ägs av avbetalningsföretaget tills alla rater är betalda och först då flyttas varan i köparens namn. Företaget som beviljar finansieringen för varan kan alltså ta varan åt sig ifall köparen inte sköter avbetalningen. (Finansinspektionen)

För stora köp kan man ansöka skuldebrevslån av banken. Låntagaren får ett lånebelopp på överenskommen summa och gör sedan ett köp med pengarna. Amorteringen betalas sedan till banken enligt en betalningsplan. Lånetiden och räntorna kan variera och i vissa fall kan banken kräva säkerheter för att bevilja lånet. Säkerheter kan till exempel vara pant eller borgen. Borgensmannen och pantsättaren bär ett stort ansvar själv, eftersom skulden måste betalas bort av dem om inte låntagaren gör det. (Finansinspektionen)

2.7 Priser och lånesummor för snabb lån

Ett exempel på ett snabblåns företag som erbjudit krediter före lagändringen med höga räntor är Suomilimiitti. De har för tillfället ingen ny kreditprodukt på hemsidan. 13 september 2019 kunde man ännu läsa på Suomilimiittis hemsidor om hur mycket räntor och kostnader en 2000 euros kredit hade, årliga effektiva räntan låg på 163,97 procent vilket betyder att den uppskattade helhets kostnaden för en kredit på 2000 euro var 3521,58 euro. Prissättningen på krediten innan lagändringen är numera raderad från hemsidan. (Suomilimiitti 2019)

Figur 2. Skärmavbild av Suomilimiittis kreditpriser på den gamla produkten (Suomilimiitti 2019)

Efter lagförnyelsen fortsätter Suomilimiitti med sin verksamhet men erbjuder inte längre större lånesummor så som i exemplet ovan. (Suomilimiitti 2020)

Eftersom Suomilimiittis nya produkt är en kredit på endast 300-600 euro används ett liknande företag som erbjuder snabb lån som jämförelse på pris efter att 20 procentens räntetaket stigit i kraft.

Som jämförelse används Saldolimiitti som på sina sidor har ett exempel på 2000 euros snabblån med samma ett års lånetid som i Suomilimiitti exemplet där årliga effektiva räntan blir 29,6 procent, och slutliga summan som betalas tillbaka är 2295 euro. 2000 euro är det maximala beloppet som kan ansökas hos kreditgivaren Saldolimiitti. (Saldolimiitti 2019)

Prisskillnaden före och efter lagändringen för en 2000 euros lånesumma blir då över 1220 euro.

Andra exempel på priserna efter räntetaket är Sortters kredit där ett lån på 2000 euro för ett år har 10,47–20 procents ränta och summan som betalas tillbaka är 2112 euro. Sortter erbjuder upp till 20 000 euros lån. (Sortter)

Omalaina.fi erbjuder upp till 60 000 euros snabblån som kan ansökas på internet. (Cashloans)

2.8 Priser och lånesummor för kreditkort

Kreditkortens priser varierar i och med att vissa kort endast har kreditränta och andra kort har både ränta och årsavgift.

Andelsbanken erbjuder ett OP-Visa kreditkort med 3,50 euro kontoavgift per år och räntan är tre månaders euribor + 7,95 procent. Under 26-åringar behöver inte betala avgift för kortet medan äldre personer betalar en avgift på 2,95 euro per månad. Kreditlimiten på kortet kan ligga mellan 2000–20000 euro. (OP)

S-bankens Visa kreditkort har samma ränta som Andelsbankens kort, det vill säga tre månaders euribor + 7,95 procent. Månatliga kontoavgiften ligger på två euro för kunder som använder e-faktura och fem euro för de kunder som vill ha pappersfaktura hem med posten. S-banken erbjuder kreditlimit mellan 800 och 10 000 euro. (S-banken)

Bank Norwegian är en av aktörerna som inte har en årsavgift på kreditkortet men räntan är lite högre. Den årliga nominella räntan ligger på 19,99 procent och den effektiva räntan blir 21,92 procent. Bank Norwegian debiterar ingen kontoavgift men ifall kunden kräver pappersfaktura kostar den 4 euro per månad. Kreditlimit erbjuds ända upp till 10 000 euro. (Bank Norwegian)

2.9 Positivt kreditregister

För att kunna bekämpa skuldsättningen och betalningsstörningarna i Finland borde mer information om finska hushålls skuldsättning finnas tillgängligt för banker och kreditgivare. Ett sätt att kunna samla informationen över skulder och inkomster är att implementera ett så kallat positivt kreditregister. (Finansinspektionen 2018)

Ett positivt kreditregister finns ännu inte men det ingår i det nya regeringsprogrammet att ta ett sådant i bruk under Antti Rinnes regeringsperiod (Statsrådet 2019). Registret skulle vara en databas över alla lån och inkomster som låntagare har. I den nuvarande situationen kan man endast kolla upp om personen som vill ha lån eller kredit har betalningsstörningar. Med positivt kreditregister kunde man hindra människor från att ta ut så mycket lån att de får betalningssvårigheter och sedan får anmärkningar över det. Om kreditgivaren ser låntagarens inkomster och tidigare lån är det lättare att dra slutsatser om betalningsförmåga innan utgivande av mer lån. (Uusitalo 2019)

Enligt f.d. justitieminister Antti Häkkänen är orsaken till att ett positivt kreditregister behövs att det erbjuds ett brett sortiment av krediter och lån på marknaden och i och med digitaliseringen är produkterna allt lättare att köpa via internet. Finska hushåll är högt skuldsatta och en lösning till problemet behövs. För att bekämpa överskuldsatthet är inte räntetak för konsumentkrediter en tillräcklig åtgärd. Även om alla individer bär ett eget ansvar om sin ekonomi och sina skulder bör samhället stöda kampen mot betalningssvårigheter. Ett positivt kreditregister skulle dela på ansvaret så att kreditgivaren skulle ha ansvar att kolla i positiva kreditupplysningen om konsumenten som ansöker lån eller kredit är kapabel att ta på sig mera skuld. Idén är att kreditgivarna skulle ha en plikt att tänka på konsumentens betalförmåga men även reducera sitt eget risktagande genom att endast låna ut åt dem som betalar tillbaka skulden. Med hjälp av transparent kreditgivning skulle alla parter gynnas. (Statsrådet 2018)

I dagens läge finns ett register över invånarnas inkomster i inkomstregistret men den informationen i sig själv berättar inte så mycket om betalförmågan då skuldsättningen kan vara hög. I ett positivt kreditregister skulle alla beviljade krediter samlas för kreditgivare att se. Tanken är att Finlands Bank kunde samla data och övervaka och följa upp situationen och kreditgivarna skulle vara skyldiga att rapportera i registret alla krediter

de ger ut. Ett positivt kreditregister är ingen ny sak utan liknande register har redan tagits i bruk i andra Europeiska unionens medlemsstater. (Statsrådet 2018)

Asiakastieto erbjuder redan privat ett positivt kreditregister där vissa banker och kreditgivare är med. Bland annat är Aktia och Bonum Banken samt nästan 40 andra företag som beviljar konsumentkrediter med och delar information och kunduppgifter i registret. Nordea Finans samt Danske Bank och Danske Bank Finance kommer möjligen också att ansluta sig i systemet. För tillfället är det endast konsumentkrediter som finns i registret men senare kan man lägga till även bostadslån i databasen. Tanken med registret är att minimera lån- och kreditgivarnas kreditförlust samt hjälpa kunderna att inte bli överskuldssatta. Med hjälp av registret ska kunder endast kunna ta ut så mycket lån och krediter att det är realistiskt och möjligt att betala dem tillbaka. Asiakastietos positiva kreditregister innefattar olika slags information över låntagare, bland annat vilka sorters lån det är frågan om, hur mycket lån kunden har från de företag som är med i systemet, hur många olika krediter kunden har hos de anslutna kreditgivarna samt hur många av krediterna är beviljade under det senaste året. Det ingår även data om hur mycket kunden amorterar på lånen, krediterna per månad och ifall det har visat sig att kunden har över 60 dagars dröjning på amorteringar av lån och krediter. Registret har även information över lånansökarens årsinkomster och kreditlimiterna för de olika lånen. (Asiakastieto 2018)

· 4Finance Oy*	· Ferratum Bank p.l.c	· OPR-Finance Oy*
· Aktia Pankki Oyj	· GCC Capital Ab*	· Oy Netford Capital Ltd
· Aktia Rahoitus Oy	· GF Money Consumer Finance Oy	· Resurs Bank AB Suomen sivuliike
· Aurajoki Nordic Oy*	· Ikano Bank AB (publ), Finland filial*	· S-Pankki Oy
· Avida Finans AB, filial i Finland*	· Instabank ASA	· Saldo Finance Oyj
· Bank Norwegian AS	· IPF Digital Oy	· Santander Consumer Finance Oy
· Bigbank AS	· J.W. Yhtiöt Oy	· STI Finance Oy
· Bondora AS, Suomen sivuliike	· Komplett Bank ASA	· Svea Ekonomi AB, Filial i Finland
· Bonum Pankki Oyj	· Lainaamo Oy	· Säästöpankkien Keskuspankki Suomi Oyj
· BRABank ASA	· My Lender Oy	· TF Bank AB filial Finland
· Collector Bank AB*	· NDN - Yhtiö Oy	· Top Finance Oy*
· Creditstar Finland Oy	· Nordax Bank AB (publ.)	· Vertaislaina Oy (Luotottaja.fi:n luotot)
· Danske Bank A/S, Suomen sivuliike	· Northmill Oy	
· Euro24 Group Oyj		

Figur 3. Banker och kreditgivare som redan delar information till Asiakastietos positiva register 2020 (Asiakastieto 2020b)

Andra åtgärder för att minska överskuldssatthet i Finland har också funderats på. Marknadsföringen av konsumentkrediter kunde begränsas, mera resurser kunde sättas på att utbilda finländare om ekonomisk kompetens och att erbjuda skuldrådgivning samt att stöda personer som hamnat ut för utsökning. Med tanke på företag vill man försnabba konkursförfarandet och möjligen kunna befria företagare från skuldansvar. (Statsrådet 2018)

3 METOD

Forskningsmetoder delas upp i två olika kategorier, kvalitativa och kvantitativa metoder. Inom kvantitativ forskning använder man sig av numeriska data som samlas in, bearbetas och sedan analyseras för att dra slutsatser och få resultat i forskningen. Sambandet mellan teori och forskning är deduktiv i de kvantitativa forskningsmetoderna. Den deduktiva metoden innebär att man utifrån hypoteser om vad som kan tänkas vara sant gör slutsatser som kan generaliseras på allmänheten. (Bryman & Bell 2005 s. 85) I de kvalitativa forskningsmetoderna används mera ord än numeriska data och relationen mellan praktik och teori är induktiv. Induktiva metoder går ut på att dra slutsatser utgående från det man sett eller observerat i forskningen. Till skillnad från kvantitativa metoder används kvalitativa metoder för att tolka och förstå sociala verkligheter för vissa individer i en viss miljö. (Bryman & Bell 2005 s. 297–298)

Det här arbetet är en kombination av kvalitativ och kvantitativ forskning. Intervjuerna med experterna är utförda som semi-strukturerade intervjuer och datainsamlingen för teoridelen samt metodkapitlet bygger på redan existerande forskning och kunskap. Den teoretiska delen av arbetet som fungerar som en bas för arbetet med bakgrundinformation och statistik bygger på sekundärdata som böcker, artiklar och Internetkällor. Med andra ord kommer jag att analysera sekundärdata och förbereda intervjuguiden på basis av analysen.

Intervjuguide används i semi-strukturerade intervjuer för att intervjuaren ska veta vilka ämnen och teman som ska tas upp under intervjun. Eftersom det endast är en guide och fungerar mer som en minneslista kan intervjuaren modifiera och lägga till frågor under intervjun. Genom intervjuer går det att få fram information som inte annars är tillgänglig eller svår att hitta. Kvalitativa intervjuer är antingen ostrukturerade eller semi-strukturerade. I ostrukturerade intervjuer kan diskussionen lätt tappa fokus eftersom respondentens svar och tolkningar inte styrs av färdiga frågor. (Krag Jacobsen 1993 s.17–20)

Till skillnad från en kvantitativ intervju kan man ställa följdfrågor och utforma nya frågor under intervjuens lopp. Tack vare den friare formen kan man få nya synpunkter av respondenterna och element till forskningen som man inte hade tänkt på tidigare och således upptäcka relevanta saker inom ämnet. (Bryman & Bell 2005 s. 360–368)

3.1 Expertintervjuer

Expertintervjuerna är semi-strukturerade intervjuer med bestämda teman som framkommer i intervjuguiden (bilaga 1 och bilaga 2) som jag utformat innan intervjuerna. Den semi-strukturerade intervjuformen gav utrymme till friare diskussion och på så sätt fick jag ut mycket relevanta och viktiga synpunkter som experterna hade. Att endast leda intervjun och ge nya teman åt respondenten att berätta om ledde till att de fritt kunde tolka och besvara frågeställningen utifrån sitt eget kunnande och specialområde.

3.2 Deltagare/Urval

Man kan omöjligt utföra forskningar genom att intervjua hela befolkningen i Finland eller ens att få alla medborgare att svara i en enkät så man bygger upp ett representativt sampel. Samplet fungerar då som populationen i en mindre skala och resultatet som fås på basis av samplet kan sedan speglas som sanningen för hela populationen. Det är viktigt att ha rätt urval då man gör en forskning för att få en så trovärdig och sann bild av verkligheten som möjligt. (Bryman & Bell s. 109–112)

Eftersom denna studie bygger på ett litet urval på bara några personer var det viktigt att intervjurespondenterna valdes ut på rätt sätt och rätta grunder. Respondenterna är alla specialister och experter på ämnet i fråga. Specialisterna har väldigt olika arbetsuppgifter och bakgrunder och såvida ger de en bredare uppfattning om flera olika områden. En av respondenterna jobbar med konsumentkrediter och kreditkort och har därför kunskap om bland annat konsumtion, kreditgivning samt fakturering. Specialisten som jobbar med indrivning ser dagligen processen där kunder redan fått svårigheter att betala fakturorna och den tredje jobbar för Suomen Asiakastieto och kan berätta om kreditregistret

samt betalningssvårigheter som lett till anmärkningar. De utvalda respondenterna ser olika skeden av samma fenomen och således täcker undersökningen fenomenet på ett brett sätt.

De personer som blir intervjuade i arbetet är valda genom opportunistiskt urval, även kallat bekvämlighetsurval. Opportunistiskt urval är en följd av att man till exempel inte själv kan påverka så mycket på vem man intervjuar från en organisation, utan någon individ inom organisationen erbjuder en lämplig respondent för intervjun eller att respondenten måste befinna sig på ett visst geografiskt område för att kunna utföra intervjun (Bryman & Bell s. 377–378). I den här forskningen är orsakerna långt de ovan beskrivna, det vill säga respondenten bor och arbetar i närheten av huvudstadsregionen. Detta var viktigt för mig eftersom jag ville utföra intervjuerna ansikte mot ansikte. Senare visade det sig att fysiska intervjuer inte kunde genomföras på grund av coronaviruset.

Inom forskningsetik är det viktigt att respondenterna har gett ett informerat samtycke till att delta i forskningen genom till exempel en intervju (Lunds Universitet). Jag har förklarat skriftligt och muntligt för respondenterna vad syftet med forskningen är. Respondenterna har även själv valt ifall deras namn, titel samt arbetsgivare får framkomma i forskningen som publiceras. Respondenterna har även haft möjligheten att läsa igenom arbetet innan det publiceras.

3.3 Tillvägagångssätt

Det första steget var att studera ämnet så gott jag kunde för att vara påläst innan intervjuerna. Samma intervjuguide tillämpades i alla intervjuerna för att lättare kunna jämföra intervjuerna. Intervjuguiden består av väldigt få frågor som är öppet ställda för att respondenterna så fritt som möjligt kunde berätta om sina tankar och åsikter gällande ämnet. Öppna frågor kan börja med till exempel hur, när och varför (Häger 2001 s. 221–224).

Det var viktigt för mig att hitta respondenter med olika arbetserfarenheter och specialområden. Även om alla respondenter har en bra helhetsuppfattning om konsumentkredi-

ter, indrivning och betalningsstörningar har de väldigt olika arbetsuppgifter. Tillsammans har respondenterna koll på hela konsumentkreditens resa från konsumeringskedet via indrivning till anmärkning i kreditupplysningsregistret.

Bryman och Bell (2005 s. 366–368) menar att chefer kan vara svåra att få tag på och de är väldigt upptagna tidsmässigt så det gäller att vara ute i god tid och vara envis för att lyckas få intervjuer. Till all lycka fick jag många tips på möjliga respondenter för slutarbetet både av gamla och nuvarande kollegor. Jag fick även hjälp med att kontakta personerna för att fråga om de var intresserade att ställa upp i undersökningen. Troligtvis skulle det ha varit svårare att ringa upp telefonväxeln för stora företag och försöka få kontaktuppgifter till relevanta personer helt på egen hand.

Eftersom Finland ligger i undantagstillstånd på grund av coronaviruset var det svårt att få ihop alla intervjuerna. Vi beslöt oss med alla respondenter att sköta intervjuerna per telefon för att undvika fysisk kontakt. Diskussionerna bandades in och transkriberades. Texterna har analyserats och uppdelats tematiskt med hjälp av färgkoder (bilaga 3) för att lättare undersöka olika teman och ämnen. Längden på intervjuerna var ungefär 30 till 60 minuter.

3.4 Analys av data

De inbandade och transkriberade intervjuerna används i studien för att få svar på problemformuleringen. En redovisning för den mest relevanta informationen från intervjuerna framkommer i den empiriska delen av arbetet, det vill säga resultatkapitlet. Som analysmetod användes kvalitativ dataanalys. Metoden är friare än många kvantitativa analysmodeller och den har heller inte lika tydliga regler (Bryman & Bell s. 445–446). De transkriberade intervjuerna lästes igenom och mening för mening kodades data enligt ämne. De fem ämnen som data indelades i är orsaker till överskuldssättning, konsumentkrediter och konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019, åtgärder för att tackla överskuldssättning, positivt kreditregister samt coronaviruspandemins påverkan på betalningsstörningar. Diskussionskapitlet bygger på de samma fem teman som resultatkapitlet.

4 RESULTAT

I detta kapitel presenteras resultatet av expertintervjuerna. Kapitlet är delat upp i olika teman som kom fram i intervjuerna. Intervjuguidens (bilaga 1 och bilaga 2) exempelfrågor baserar sig på ämnen och material från teoridelen. De intervjuade personerna är Suomen Asiakastietos affärverksamhetsdirektör Jouni Muhonen, Nets kreditkontrollchef Anu Ovaskainen samt Monica Nordblad som jobbar som indrivningsassistent.

Eftersom coronaviruset påverkat människornas rörlighet och de flesta jobbar hemifrån var det väldigt svårt att få ihop intervjuerna. Intervjuerna hölls per telefon på grund av undantagsförhållandet som regeringen påbörjade i mars 2020.

4.1 Orsaker till överskuldsättning

Jag inledde intervjuerna genom att fråga om vad som möjligtvis kunde orsaka överskuldssättning hos människor. Muhonen berättade om hur orsaken till överskuldssättning ligger i att människor är skuldsatta åt många olika håll, har dålig kunskap om att ta hand om sin privatekonomi och att de månatliga utgifterna är större än inkomsterna.

Som exempel på månatliga utgifter ger han bostadshyra, telefonräkning, streamingtjänster så som Netflix, kreditkortsamorteringar samt inköp som gjorts på faktura. Alla de olika utgifterna blir till sist för mycket för personen att klara av och för att kunna täcka alla utgifter tar människor konsumentkrediter och lån. Endast enstaka personer hamnar i svårigheter för att de mister sitt jobb eller insjuknar allvarligt och inkomsterna sjunker på grund av det. Ett stort problem i Finland är att många personer drabbas av spelberoende. Ofta är dock orsaken till överskuldssättning resultatet av okunskap gällande privatekonomi. Jouni Muhonen berättar att det inte finns en specifik orsak utan att överskuldssättning är en summa av många olika saker. Orsakerna varier mycket från person till person.

För att förstå omfattningen av överskuldssättning ville Muhonen påpeka att ungefär 8,5 procent av alla myndiga personer i Finland har redan en betalningsstörning i registret och den andelen av överskuldssatta således syns i statistiken. Utöver denna 8,5 procent finns en stor grupp individer som inte ännu fått en anmärkning i registret men har mas-

sor av skuld och utgifter som de kämpar med att klara av. Dessa personer hör till riskgruppen att i snar framtid få en betalningsstörning och hamna i registret.

Anu Ovaskainen berättar också att majoriteteten av människor sköter sina fakturor i tid och utan problem. Vissa hamnar i trubbel med överskuldssättning för att de gjort felkalkyleringar när de ansökt om lån. Att människor tar för mycket lån och krediter är vanligt för att alla utgifter inte tas i beaktande och fylls i i ansökningen. Hon säger att man ofta är väl optimistisk när det gäller att fundera ut hur mycket skulder och månatliga amorteringar man klarar av. Lån och konsumentkrediter står ju endast för en del av utgifterna, sedan har man matkostnader, kläder med mera som även de är löpande kostnader. De flesta personerna har avsikten att betala och sköta sina finanser men plötsliga och oväntade händelser kan snabbt skrota ekonomin. Utöver arbetslöshet och långtidssjukledigheter tar Ovaskainen upp ändringar i familjeförhållanden. Om ens partner omkommer och halva inkomsterna faller bort kan det vara väldigt jobbigt ekonomiskt för änkan. Skilsmässor tar även kål på finanserna då man plötsligt har endast en inkomst per hushåll. Ovaskainen berättar att statistiskt är skilsmässor speciellt stor risk för den manliga partens ekonomi. För att summera tycker hon att det största och mest centrala problemet är människor inte har tillräcklig kunskap om fiffig skötsel av privatekonomi och att människor inte reagerar på ändringar i sin ekonomi.

Nordblad tycker att konsumtionskulturen och attityderna hos människor leder till överskuldssättning. Hennes åsikt är väldigt lik de andra respondenterna när det kommer till människors okunskap om privatekonomi. Enligt Nordblad är problemet att människor vill konsumera i snabb takt, det vill säga människor vill anskaffa varor och tjänster direkt utan att behöva spara pengarna först. När människor köper varor och tjänster utan att fundera på hur de kommer att ha råd med det finansierar de köpet med avbetalning, konsumentkrediter och snabblån. Ovaskainen undrar också vart sparandet tagit vägen, ingen tycks längre ha tålamod att spara och vänta innan de gör anskaffningar.

I vissa fall orsakas överskuldssättning av ändringar i inkomster eller livssituation säger Nordblad. Som exempel på detta ger hon situationen där en individ går i pension och inkomsterna sjunker men utgifterna hålls kvar på samma nivå som då personen varit i arbetslivet. När inkomsterna sjunker men man fortfarande spenderar i samma takt som

tidigare, kan det hända att man hamnar ta ut konsumentkrediter och snabblån för att finansiera sin livsstil. Ovaskainen har också märkt att just pensionärer ligger i riskgruppen att hamna i svårigheter när inkomsterna sjunker. Hon anser att människor inte reagerar på ändringar i livssituationen och ekonomiska ändringar. På kreditkontrollen för kreditkort där Ovaskainen jobbar har de märkt på senaste tiden att allt fler pensionärer får anmärkningar om betalningssvårigheter i kreditregistret.

Hos ungdomar kan problemen komma ifrån att de inte blivit lärda om pengar tror Nordblad. Unga förstår inte alltid att man helst skall spara pengarna för att sedan ha möjligheten att införskaffa det man vill ha. Att skaffa saker och ting på kredit och avbetalning eller med hjälp av snabblån kan i slutändan orsaka skulder som individen inte klarar av. Enligt Nordblad är problemet helt enkelt att människor vill leva enligt en viss levnadsstil som innebär att skaffa allt man vill direkt och där ägandet av fina och dyra prylar höjer människors status och självkänsla. Både Nordblad och Ovaskainen poängterar att människor i vårt samhälle lever under hård social press om att leva och konsumera enligt en viss standard. Att uppnå den levnadsstandarden oavsett hur stora inkomsterna är kan leda till stora skulder. Vissa personer tappar kontrollen och tar mera lån utan att tänka desto mer på hur de kommer att klara av amorteringarna och återbetala de lånade pengarna. Filmer, serier, bloggar och Youtubekanaler är fulla med reklam för det senaste nya och speciellt unga påverkas starkt av denna typ av reklam berättar Ovaskainen.

4.2 Konsumentkrediter och konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019

En av de mest centrala frågeställningarna i arbetet gäller konsumentkrediterna och lagändringen i konsumentskyddslagen som trädde i kraft i slutet av året 2019.

Jouni Muhonen tycker att man ofta skyller överdrivet mycket på konsumentkrediterna och snabblånen då det kommer till att förklara varför människor hamnat i betalningssvårigheter. Konsumentkrediterna står för en relativt liten del av skuldhelheten. Han berättar att många personer till exempel använder konsumentkrediter till att betala bort tidigare skulder som till exempel kreditkortssaldot till sin bank. Mängden konsumentkrediter och utbudet av dem har vuxit exponentiellt under de senaste åren vilket också leder till att man ofta lägger fokus på dem. Muhonen säger att konsumentkrediterna ökat på antalet betalningssvårigheter men att man absolut inte kan skylla enbart på dem. Enstaka personer kan ha hamnat i skulder bara på grund av att de tagit ut konsumentkrediter och snabblån men det är inte vanligt tröstar han.

För att vidare förklara varför människor tar snabblån och krediter berättar Muhonen att pengarna används för att betala bort tidigare krediter och lån samt för att betala för dagliga utgifter som telefonräkningar. Det vill säga att ingen tar ut snabblån för att lägga undan pengarna på ett konto eller ha kontanter i spar, utan pengarna går till att finansiera levandet och konsumtion. Muhonens åsikt är att konsumentskyddslagens ändring i september inte är en absolut lösning som kommer att stoppa betalningssvårigheter och överskuldsättning. Han anser att det inte skulle hjälpa fast man skulle förbjuda konsumentkrediterna totalt, ännu mindre att lägga ut restriktioner på kostnader och räntor. Problemet måste lösas på andra, mer omfattande sätt. Muhonen och Nordblad menar båda att lagändringen endast är ett sätt att signalera att åtgärder tas för att hindra människor ifrån att hamna i betalningssvårigheter, men att effekten inte är stor. Monica Nordblad tror inte att lagändringen löser överskuldssättningen över huvud taget. Hon säger att människor tar mera lån så länge de är tillgängliga, oavsett vad det kostar. Muhonen tror också på att så länge människor har behov av pengar på grund av att de levt över sina inkomster kommer de att vara tvungna att ta konsumentkrediter. Han tycker att lagänd-

ringen endast lindrar konsekvenserna, den löser inte problemen som ligger i bakgrunden.

Ovaskainen som arbetar dagligen med kreditkort och konsumentkrediter hämtar fram en annan aspekt om lagändringen. Hon anser att lagen är viktig och välbehövlig för att kunna bekämpa snabblånsföretagen som har skyhöga räntor och avgifter. Skyddet lagen ger för konsumenten är onekligen viktig. Det kan dock finnas andra följor till lagen som i slutändan inte betjänar alla konsumenter på bästa möjliga sätt. När finska bankerna som redan innan lagändringen utövat ansvarsfull kreditgivning, med låga under tio procents räntor och relativt små andra avgifter nu hamnar anpassa sig till nya lagen kan det bli dyrt och tidskrävande. Bankerna hamnar räkna om alla sina avgifter och ändra kalkylerna och annan teknik i faktureringsystemen så att ingen kund skulle bli fakturerad över de årliga maximi avgifterna. För tillfället har de flesta banker avgift för till exempel kontantlyft från bankomat. Om inte banken vågar debitera avgifterna för extra tjänsterna av kortanvändningen av kunden i rädsla om att bryta lagen kan det hända att de lägger ner tjänster eftersom de inte är ekonomiskt lönsamt. Om bankerna lägger ner tjänster blir konsumenten utan tjänsten. Ett annat alternativ för bankerna är att för säkerhets skull debitera maximi årsavgiften av alla kunder för att säkerställa att verksamheten hålls lönsam. Då kommer ett annat dilemma fram. Det kan tänkas som orättvist om kund A utnyttjar avgiftsbelagda extratjänster så som kontantlyft varje vecka och kund B aldrig gör det men ändå hamnar betala höga avgifter årligen för att täcka kostnaderna för att utföra tjänsten. Bankerna och Nets som tjänsteleverantör påverkas av många andra lagar och bestämmelser som de följer för att kreditgivningen skall vara så förmånlig och ansvarsfull som möjligt. Utöver konsumentskyddslagen finns till exempel lagen om indrivning av fordringar. Ovaskainen tycker att de som redan fungerat ansvarsfullt lider på grund av de företag som utnyttjat konsumenter genom att kräva höga räntor och avgifter på lån och kredit.

Ingen av respondenterna tyckte att snabblånslagen från 2013 hade någon större effekt på betalningssvårigheterna.

4.3 Åtgärder för att tackla överskuldssättning

När jag ställde frågan om möjliga ytterligare åtgärder för att stoppa överskuldssättningen tyckte alla respondenterna att frågan var svår och att en total lösning inte finns. Ekonomiutbildning både för barn och vuxna skulle dock hjälpa en hel del. Muhonen förklarar att orsaken till att människor spenderar mera än de förtjänar baserar sig mycket på faktumet att människor inte har koll på sina finanser. Alla åldrars personer borde ha tillgång till information, stöd och rådgivning när det kommer till att ta hand om privatekonomi. Han tycker att första steget är att identifiera problemen och att sedan gå in på gräsrotsnivå för att korrigera det som gått snett. Om inkomsterna inte täcker utgifterna borde man skära ner på dem. Det är ren matematik poängterar han. När människor under en längre tid spenderar mera än de förtjänar växer skulderna.

Nordblad tycker att människor borde lära sig att spara ihop pengar innan de köper det de vill ha. Attityder och inställningar borde påverkas för att kunna ändra på hur mycket som konsumeras. Redan i lågstadieålder borde barn få undervisning i skolan om ekonomi och pengar tycker hon. Även Ovaskainen lyfter upp vikten av ekonomiutbildning för unga. Hon anser att lågstadiet kanske är väl tidigt men att man gärna kunde lägga in ekonomiutbildning i läroplanen för högstadieelever. Alla barn blir inte lärda om pengar och dess värde hemma och således har inte alla individer samma förutsättningar att klara av att hantera sin ekonomi på ett bra sätt. Utbildning, stöd och handledning inom ekonomi är ett gemensamt förbättringsförslag av alla tre respondenter.

Bankerna som har kunskapen om hur mycket lån som kan beviljas mot vissa inkomster borde spela större rådgivande roll och vägleda kunderna mera tycker Nordblad. Människor borde gå in till professionella i god tid med sina problem och be om hjälp och fundera ut vad de borde göra för att ta itu med skulderna. Ofta är problemet det att situationen eskalerat snabbt och plötsligt vet man inte längre hur man skall bära sig åt. Ovaskainen föreslår också att man skulle öka tillgänglig ekonomi- och skuldrådgivning. Att det till exempel skulle höra till processen då man går i pension att se igenom finanserna tillsammans med en rådgivare och då i tid hinna ta itu med möjliga problem. Förbyggande verksamhet är nyckeln enligt alla respondenter.

Enligt Ovaskainen kan banker och kreditgivare med sin verksamhet hjälpa konsumenter att ta tag i betalningssvårigheter innan problemen eskalerar. Bankerna kan ringa kunder som har obetalda fakturor och försöka komma överens om betalningsplaner för att lätta på kundens amorteringar. Men även om kunden blir kontaktad eller uppmanad att själv ringa och ta kontakt med kundtjänsten för att lösa situationen är alltid kundens egen motivation och vilja det som i slutändan bestämmer om problemen kan lösas i tid. Om kunden inte är villig att ta itu med problemet och fundera ut betalningsplaner kan det hända att situationen förvärras och skulden förs vidare till indrivning. Ovaskainen berättar att ofta blir kunderna väldigt tacksamma och känner lättnad när de äntligen ringer för att göra en betalningsplan för att sköta om sin skuld. Många vågar sedan ringa till andra ställen för att ta hand om andra obetalda skulder och ordna sina finanser. Hon vill ändå påminna om att endast viljan att vill lösa problemen inte räcker, kunden måste också ha möjlighet att göra amorteringar och betala bort skulden.

En av de mest centrala lösningarna enligt Muhonen är att ta i bruk ett positivt kreditregister eller utvidga det positiva registret Suomen Asiakastieto redan har till ett heltäckande system som alla aktörer är med i. Ovaskainen och Nordblad är av samma åsikt och önskar att det positiva kreditregistret så snart som möjligt skulle vara i bruk.

4.4 Positivt kreditregister

Suomen Asiakastieto är på god väg med registret och har nyligen fått S-banken med i systemet. Av de andra stora finska bankerna är Nordea och Andelsbanken inte med ännu men förhandlingar är i gång berättar Muhonen. Ett positivt register behövs både för att hindra människor från att hamna i för stora skulder men även för att försäkra lån och kreditgivarna att kunden är kapabel att betala tillbaka den lånade summan. Muhonen berättar att det är väldigt dålig business för kreditgivare att ge ut lån och kredit som de aldrig får tillbaka. Han vill bryta myten om att kreditgivaren inte påverkas av obetalade fakturor tack vare höga räntor och kostnader som täcker förlusten. Det är till allas fördel att bevilja kredit och lån endast åt dem som har betalningsförmåga. För att kunna dra sanningsenliga slutsatser om en persons betalningsförmåga behövs ett tillräckligt täckande register som berättar om skuldsättningen och inkomsterna. Muhonen förklarar att det borde finnas i ett register för att människor inte alltid berättar sin realistiska eko-

nomiska situation för kreditgivaren. Antingen för att de väljer att inte berätta hur det ligger till eller helt enkelt för att de inte vet sin situation.

Nordblad tycker också att ett positivt kreditregister skulle vara guld värt för allas skull, både kreditgivarnas och -tagarnas. Hon tycker att registret också kunde fungera som ett verktyg för ekonomisk rådgivning. Om bankerna kunde se att en person håller på att samla på sig skulder i snabb takt kunde de ta tag i situationen och diskutera ämnet med kunden. Rådgivningen skulle möjligen kunna hindra kunden från att hamna i djupare skuldsättning och hindra betalningssvårigheter. I dagsläget är problemet att kunden endast kan beviljas en viss summa lån mot en viss inkomst, men sedan kan kunden gå in till en annan bank eller kreditgivare och ta ut samma lån igen, utan att bankerna eller kreditgivarna vet om de redan existerande lånen. Då räcker inte inkomsten till för att stå för amorteringen av alla lånen.

Muhonen är skeptisk över att regeringens planerade register blir klart inom den utsatta tiden, det vill säga under den nuvarande regeringsperioden som sträcker sig till 2023. Han motiverar sitt påstående med att justitieministeriet inte har tillräckliga resurser för projektet med tanke på den rådande coronaviruspandemin. Det finns andra prioriteter som går före ett positivt kreditregister just nu. Enligt Muhonen är det redan nu en så allvarlig situation med överskuldsättning att registret kommer allt för sent. En annan orsak är att det tar tid innan ett register bär frukt och man kan se resultat efter att ett sådant implementerats. Ifall det existerande registret hos Suomen Asiakastieto fås tillräckligt brett och omfattande menar han att det inte nödvändigtvis finns behov för ett statligt register längre.

Ovaskainen tycker att ett positivt kreditregister skulle hjälpa bankerna och kreditgivarna avsevärt att utöva ansvarsfull kreditgivning. Det är svårt när pressen för att vara ansvarsfull läggs på banker men att det inte finns verktyg för att kolla upp hur kundens betalningsförmåga ser ut. Om banken inte har åtkomst till sanningsenlig fakta om inkomster och utgifter är det väldigt svårt att kunna göra realistiska beslut och slutsatser. När banken bygger sin analys på vad kunden självmant berättar i ansökningsen kan det lätt bli långt ifrån sanningen. Då händer det att konsumenterna tar på sig för mycket skuld. Anmärkningar om betalningssvårigheter kan bankerna naturligtvis se redan i

dagsläget, men man borde kunna se problemen redan innan det gått så långt säger Ovaskainen. Man vill hindra människor ifrån att hamna i det negativa registret.

4.5 Coronaviruspandemins påverkan på betalningssvårigheter

Redan innan intervjuerna hade jag lagt in en fråga i intervjuguiden om coronaviruset och dess effekter på betalningssvårigheter. Viruset påverkar mer eller mindre alla finska medborgare så det kommer onekligen lämna spår även i ekonomin. Alla respondenter tog även självmant upp fenomenet under intervjuerna.

Enligt Muhonen kommer coronapandemin att förvärra situationen för dem som redan innan haft svårt att få sina inkomster att täcka alla utgifter. Om en sådan persons inkomster rasar i följd av krisen kommer situationen att försämrats avsevärt. Då är den enda lösningen att se på utgifterna och minska på dem. Tyvärr kommer de flesta inte kunna skära ner på sina utgifter tillräckligt vilket kommer att leda till ekonomiska problem och bland annat öka mängden betalningsstörningar. Muhonen misstänker också att det kommer att leda till att människor tar mera konsumentkrediter för att kunna finansiera levnadskostnaderna då inkomsterna sjunker.

Nordblad är också väldigt orolig för vad som kommer att hända med människors ekonomi i nära framtid. Mest orolig är hon för de som blivit arbetslösa och permitterade. Det kan ta lång tid innan de får arbetslöshetsförmåner för att klara sig.

Ovaskainen är försiktig med att spekulera kring hur allvarligt människor kommer drabbas av krisen. I hennes jobb syns coronaviruset genom att bankerna försöker bära sitt ansvar genom att lätta på människors kreditkortsamorteringar. Bankerna beviljar längre betalningsplaner i undantagsläget för att undvika att människors skulder förs vidare till indrivning. Balansen är dock svår, för att bankerna även måste tänka på att betalningsplanerna blir realistiska och att deras egen affärsverksamhet rullar på i krisens tid. Ännu i dagsläget syns coronaviruspandemin inte i indrivningen. De skulder som nu förflyttas till indrivning har blivit obetalda redan sen årsslutet 2019 eller i början av år 2020.

Skulder som förflyttas till indrivning för att de blivit obetalda på grund av pandemin kommer att synas först på hösten förklarar Ovaskainen.

Då intervjun med Anu Ovaskainen tog plats hade justitieministeriet just kommit ut med ett lagförslag om en temporär lagändring och det diskuterades också i samtalet. Lagförändringen behandlas i diskussionskapitlet. Ovaskainen tycker att lagändringen är väldigt bra men att bankerna och kreditgivarna får väldigt bråttom att anpassa sig till ändringen. Utlåtandet på justitieministeriets sidor är publicerat 23.4 och lagen skall träda i kraft redan 1.5. Företagen har drabbats av permitteringar och budgetnedskärningar på grund av krisen och måste nu med små resurser göra snabba tekniska förnyelser och ändringar. Situationen kan leda till att tjänsteleverantörerna måste avsluta tjänster och produkter för att de inte hinner anpassa dem i tid. Förbud av direktmarknadsföring av krediter är en bra idé tycker Ovaskainen. Hon anser dock att marknadsföring och reklam överlag inte kan förbjudas helt utan konsumenten måste få göra egna val och stå för konsekvenserna. Som exempel tar hon upp Veikkaus reklamer, och menar att människor inte blir spelberoende för att de sett en lottoreklam på televisionen utan orsakerna är mer komplexa. De som är spelberoende hittar nätcasinot utan att det skilt gjorts reklam för den menar hon. Samma gäller krediterna, de kommer att utnyttjas oavsett marknadsföring och konsumenten alltid själv gör det slutliga beslutet om att ta mera lån eller inte.

5 DISKUSSION

I detta kapitel analyseras data från expertintervjuerna. Kapitlet är uppdelat enligt de olika teman som framkommer i teori- och resultatkapitlet. I diskussionen görs genomgången med exakt samma underrubriker som i resultatkapitlet för att få en tydligare struktur. Utöver materialet av forskningens intervjuer och teoridelen stöds diskussionen av statistik och information om hur situationen i Finland ändrat sen lagändringen trätt i kraft.

5.1 Orsaker till överskuldsättning

Resultatet av intervjuerna följer starkt samma teman som teorin när det kommer till orsakerna bakom överskuldsättning. Orsakerna är oftast en summa av många olika faktorer och saker som händer i en persons liv och ekonomi.

Både intervjuerna och bakgrundsundersökningen tyder på att plötsliga livsförändringar så som arbetslöshet, sjukdom eller ändring i familjeförhållanden kan leda till ekonomiska problem och betalningssvårigheter. Familjen och bakgrunden kan även spela stor roll då det kommer till inlärd modeller om hur ekonomin sköts. Det uppkommer både i intervjuerna och förhandslitteraturen att föräldrarnas exempel om pengahantering mycket styr hur barnen kommer att handskas med sin egen ekonomi i framtiden.

Konsumtionskulturen i vårt samhälle leder till överskuldsättning. Statistiskt sparar inte människor pengar tillräckligt och specialisterna anser att detta är ett av problemen. Eftersom människor konsumerar i en så snabb takt hinner de inte spara pengar innan utan finansierar hellre konsumtionen med avbetalning och konsumentkrediter stiger skulderna fast man inte ser dem direkt i de traditionella skulderna så som bostadslån och studielån.

Den mest centrala problematiken enligt resultatet av expertintervjuerna var dock bristen på utbildning av hantering av privatekonomi. I den teoretiska delen kommer inte vikten av utbildning fram så starkt. Specialisterna är starkt av den åsikten att människor hamnar i problem, inte på grund av att de inte bryr sig, utan för att de inte förstår sig på sin

privatekonomi. De som är överskuldssatta har levt över sina inkomster och lönen räcker inte för att stå för alla utgifter.

Överlag hade specialisterna väldigt lika åsikter sinsemellan om varför människor hamnar i betalningssvårigheter och teoretiska delen stöder fullständigt det de påstår.

5.2 Konsumentkrediter och konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019

Expertintervjuerna ledde till resultat som tydde på att konsumentskyddslagen inte kommer att påverka eller hindra överskuldssättningen men att den möjligen kan ha någon liten effekt ändå.

I april 2020 publicerade Asiakastiето ny statistik efter att lagändringen gjorts. I statistiken framkommer att antalet betalningsstörningar fortsatt stiga och att i mars 2020 hade 389 500 finländare en anmärkning i kreditupplysningen. Orsaken till den stigande trenden är konsumentskyddslagens ändring i september. På grund av de nya restriktionerna i kreditgivning har allt fler personer råkat ut för att inte bli beviljade mer lån. Personerna i fråga är överskuldssatta åt flera håll och kan i och med lagändringen inte få mer kredit. När kreditgivningen stannat upp har människorna fått problem att betala sina fakturor och råkat ut för anmärkningar om betalningsstörning. (Asiakastiето 2020c)

Den nya statistiken visar en helt annan sanning än den som förväntats som resultat, det vill säga att istället för att betalningsstörningarna skulle minska har de ökat. Sanningen är dock inte så svartvit. Anmärkningarna leder till att personerna inte längre kan ta ut mera konsumentkrediter och på så sätt hindras de från att fortsätta samla på sig mera skuld. Det kan hända att detta stoppar den onda cirkeln och människorna är tvungna att ta itu med de skulder de redan har, istället för att samla på sig mera. Det allt för tidigt att kunna dra definitiva slutsatser om hur lagändringen påverkar betalningsstörningarna men någonting syns redan i statistiken.

Man kan vidare argumentera om de nya anmärkningarna de facto orsakats av lagändringen eller om den bara växer i samma gamla takt som de tidigare åren. Mängden anmärkningar har ständigt vuxit även innan lagändringen.

Det man kan dra som slutsats är att snabblånsföretagen som tidigare haft astronomiska räntor och avgifter har hamnat anpassa sig och sänka priserna avsevärt. Lagen har alltså lyckats få dessa aktörer i styr. Som i exemplet i teoridelen om prissättning för snabblån där kostnaderna för 2000 euros lånebelopp fallit med över 1220 euro sen lagen ändrades kan man se att lånen blivit mycket mer förmånliga och således kan det vara snabbare för konsumenter att få återbetalat den lånade summan. Men eftersom experterna menar att konsumentkrediterna endast är en liten del av totalskuldena, räddar detta inte människorna från överskuldssättning. Ett annat faktum är att om inkomsterna inte räcker till för att betala bort alla månatliga utgifter spelar det ingen roll hur stor del av utgifterna är räntekostnader och hur mycket till exempel går till matbutiken och hyran.

För bankerna är lagändringen mest en huvudvärk eftersom de redan innan lagändringen fyllt kraven om en under 20 procents ränta. I teorikapitlet ser man hur finska bankernas räntor är ofta under åtta procent och månatliga kontoavgiften cirka två till fyra euro. Lagändringen kan även ha negativa följder när det kommer till bankernas kreditkort och avgifterna angående dem. Om kreditens årsavgifter inte får överskrida 150 euro per år kan det bli svårt för banken att få in tillräckligt med intäkter av specialtjänster som ingår i ett kreditkort. Kontantuttag är avgiftsbelagt hos de flesta bankerna och när avgifter för extra tjänster räknas som lånekostnad och begränsas av lagen kan det leda till att konsumenterna mister möjligheten till kontantuttag eller andra avgiftsbelagda tjänster. Det är säkerligen inte avsikten med lagen att försämra tjänsteleverantörernas möjlighet att hålla igång en lönsam affärsverksamhet. Om bankerna o andra sidan beslutar sig för att för säkerhets skull debitera maximala 150 euros lånekostnader av alla kunder leder det till att kostnaderna för många höjs jämfört med vad de tidigare varit. De kunder som alltid betalar hela creditsaldot på förfallodagen betalar ingen ränta eller kontoavgift och kortet är då i praktiken gratis, men inte om de plötsligt tvingas betala för att täcka kostnader som orsakas av andra kortinnehavare. Lagändringen kan ha både för- och nackdelar för konsumenten.

För att ta upp snabblånslagen från 2013 kan man säga att den inte verkat ha haft någon effekt på situationen. Ingen av specialisterna hade märkt av någon effekt och det fanns dåligt med information om hur den påverkat betalningssvårigheterna. Som stöd till detta påstående kan man se på mängden anmärkningar i Asiakastietos register där det inte

syns någon ändring runt år 2013. Orsaken till att snabblånslagen inte var så effektiv är säkert för att lagen anpassades endast på under 2000 euros lånebelopp och räntetaket var 50 procent, vilket är väldigt högt.

5.3 Åtgärder för att tackla överskuldssättning

Utöver ett positivt kreditregister togs andra åtgärder för att bekämpa överskuldssättningen fram i både teoridelen och av experterna som intervjuades. Resultatet av intervjuerna gick igen mycket hand i hand med teorin och utbildning var ett av de främsta förbättringsförslagen. Ekonomi- och skuldrådgivning borde satsas på tyckte alla specialisterna. Både unga och äldre personer borde utbildas bättre när det kommer till skötsel av privat ekonomi. Om utbildning och kunskap inte förs fram inom familjen är det speciellt viktigt att utbildning erbjuds i skolor och implementeras i läroplanen. Justitieministeriet har också uttalat sig om att utbildning skulle hjälpa lösa problemen. Eftersom en av de största orsakerna till att människor blir överskuldssatta är att de inte kan räkna ihop sin ekonomi utan utgifterna överskrider inkomsterna borde rådgivning starkare utnyttjas. Förebyggande verksamhet är nyckeln. Det är lättare att hindra ekonomiska problemen på förhand än att lösa dem i efterhand.

En ultimata lösning till att stoppa överskuldssättning är omöjlig att hitta eftersom alla finländare har friheten att göra sina egna beslut och konsumera hur de vill. Stöd kan erbjudas av staten, bankerna och skuldrådgivning men i slutändan avgör individens egna val och motivation samt livssituation mycket.

5.4 Positivt kreditregister

Ett positivt kreditregister fungerar också som ett förebyggande verktyg i bekämpningen av ekonomiska problem. Det nuvarande negativa registret alarmerar kreditgivaren först när konsumenten råkat illa ut. Alla respondenterna poängterade att det krävs ett positivt register för att kunna dra rätt slutsatser om en kunds betalningsförmåga. Problemet är att det inte syns i det nuvarande registret om en individ är överskuldssatt. Betalningssvårigheterna kan finnas fast personen inte har en betalningsstörning ännu. Det finns massor av människor som löper risken att få en anmärkning inom snar framtid. För att hindra det borde det positiva kreditregistret tas i bruk så snabbt som möjligt.

Som situationen ser ut nu tar det flera år innan regeringen får till stånd ett positivt kreditregister. Överskuldssättningen kommer troligtvis därför att fortsatt vara ett stort olöst problem en god tid framöver. Även om kreditregistret skulle komma imorgon tar det lång tid innan förändring sker. Betalningsstörningarna hålls kvar i registret två till fyra år innan de föråldras och faller bort. Människor har redan på sig så mycket skulder eftersom de lyckats ta ut många lån och krediter att det tar många år att betala bort dem.

Suomen Asiakastieto har redan sitt egna register i bruk men det registret hjälper inte så länge det är frivilligt att vara med och endast en bråkdel av bankerna och kreditgivarna har valt att dela information om sina kunder i registret. Så länge det finns kreditgivare och banker konsumenten kan gå till utan att de kan upptäcka betalningssvårigheterna finns det möjlighet för hen att ta på sig för mycket lån.

Problemet med ett positivt kreditregister är att det inte någonsin kan bli ett heltäckande system som vet exakt alla utgifter som kunden har. Även om någon endast har ett litet studielån och två kreditkort ser man inte andra utgifter som telefonräkningar, hyror, streamingtjänster, restaurangbesök med mera. Vissa människor har stora månatliga utgifter även om de inte är lån i traditionella bemärkelsen. Det är ändå värt att påpeka att knappast någon vill leva i ett samhälle där någon övervakar varje slant man konsumerar och försöker påverka ens beslut om hur man använder sina pengar. Något ansvar måste lämnas hos individen själv. Hjälp och stöd skall erbjudas men det är alltid i slutändan människornas eget beslut om de tar emot hjälpen eller inte.

5.5 Coronaviruspandemins påverkan på betalningssvårigheter

Viruset påverkar mer eller mindre alla finska medborgare så det kändes relevant att ta upp krisen i intervjuerna och forskningen överlag. Med det sagt är det uppenbart att det inte är enbart den nya lagstiftningen som kommer att ändra på hur betalningsstörningar och skuldsättning i Finland kommer att se ut i framtiden.

För att bättre kunna diskutera coronaviruset och dess påverkan på finska medborgares privatekonomi har jag nedan samlat statistik över hur pandemin påverkat finländare i dagsläget.

Coronapandemin som väller i världen har orsakat att många finska företag hamnat i ekonomisk kris och har samarbetsförhandlingar, många arbetstagare har blivit permitterade och uppsagda. Över 17 000 personer har blivit permitterade och antalet uppsagda är nästan 6000. Statistiken är från 31.3.2020 och siffrorna kommer troligtvis att fortsätta stiga. (Duunitori 2020)

Som respondenterna alla lyft fram i intervjuerna kommer pandemin att orsaka problem för privatpersoner genom att inkomsterna kan sjunka och betal förmågan på så sätt minskar. Det är svårt att säga hur allvarliga och omfattande problemen kommer att bli och de beror även på hur länge Finland ligger i undantagsläget med till exempel stängda skolor och restauranger samt förbud av stora folksamlingar. Åtminstone kan man påstå att pandemin inte kommer att hjälpa eller lösa problemen med överskuldsättning och betalningssvårigheter.

Coronaviruset har inte än påverkat antalet betalningsstörningar men ifall människor inte kan betala sina fakturor i dagsläget på grund av pandemin kommer antalet anmärkningar att stiga tidigast i augusti 2020. (Asiakastieto 2020c)

Orsaken till att antalet anmärkningar ökar tidigast då är för att processen att få en anmärkning i kreditregistret är lång och det händer inte plötsligt. Man måste vänta ännu några månader för att kunna se hur mycket skulder flyttas till indrivningen och sedan i värsta fall leder till betalningsstörningar.

Utöver konsumentkyddslagens ändring per 1.9.2019 har regeringen lämnat en preposition om ett tillfälligt räntetak på tio procent för vissa konsumentkrediter. Lagen skulle även förbjuda direktmarknadsföring av krediterna. Propositionen har kommit till på grund av coronaviruset och undantagsförhållanden som den orsakat. Tanken är att räntetaket skulle hjälpa de personer som tvingats ta ut konsumentkrediter och hindra företag att marknadsföra krediter i besvärliga tider och driva människor till att ta ut mer lån. Lagen skulle träda i kraft 1.5.2020 och vara hela året till slut. (Justitieministeriet 2020)

Den temporära lagändringen har troligtvis samma effekt som konsumentkyddslagens ändring år 2019. Den lättar på konsekvenserna av skuldsättningen men hindrar den inte. För banker och tjänsteleverantörer har det varit fullt upp för att anpassa sig till den plötsliga förändringen.

5.6 Förslag på fortsatt forskning

Framtiden är väldigt osäker och det är svårt att säga hur betalningssvårigheterna och överskuldsättningen kommer att se ut om till exempel tio år. Utöver konsumentkyddslagens ändring händer det andra stora saker i Finland. Det positiva kreditregistret och coronakrisen kommer troligtvis också att påverka hur situationen kommer att se ut. Redan om fem år kan man antagligen se om konsumentkyddslagens ändring påverkat antalet betalningsstörningar i kreditregistret. Man kan även i framtiden forska i hur coronakrisen påverkat ekonomin och skuldsättningen i Finland. Det positiva kreditregistret är ett väldigt intressant ämne och ifall ett sådant tas i bruk kunde man studera i hur snabbt den påverkar betalningssvårigheterna.

6 SLUTSATSER

Konsumentskyddslagens ändring kommer inte ensam att räcka till som åtgärd för att stoppa överskuldssättningen. Resultaten av lagändringen har hittills endast höjt på antalet betalningsstörningar hos människor eftersom de inte kunnat ta ut mer lån för att betala bort de gamla skulderna. Att antalet betalningsstörningar stiger är inte bra men i det långa loppet är det bättre att skuldssättningen stoppas och problemet inte förvärras. Det man redan ser är att snabblånsföretagen har ändrat sin prissättning så att räntorna och lånekostnaderna inte längre är astronomiskt höga.

Orsakerna till att människor hamnar i betalningssvårigheter och är överskuldssatta är väldigt breda och djupa. För att kunna lösa problemet måste man gå in på djupet och börja på gräsrotsnivån. Problemen och orsakerna till överskuldssättning måste först identifieras varefter människor borde erbjudas tillräckligt stöd och undervisning för att kunna påverka hur de tar hand om sin ekonomi. Förebyggande arbete skulle vara den bästa lösningen. Att implementera ett positivt kreditregister kunde även hjälpa att bekämpa överskuldssättningen i Finland. Det är ett komplicerat problem och resultatet av möjliga åtgärder syns först långt efter att de tagits i bruk. Det tar år innan man kan se följderna av en ändring som görs nu, i dagsläget kan man endast spekulera hur det kommer att se ut i framtiden.

Även om konsumentskyddslagens ändring skulle hjälpa att lösa problemen kan det vara svårt att se det i statistiken för att coronaviruset i sin tur förvärrar den ekonomiska situationen för många.

KÄLLOR

- Asiakastieto, *Tietoa luottotiedoista* Tillgänglig:
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-yrityksena/tietoa-luottotiedoista.html> hämtad 2.12.2019
- Asiakastieto, 2018, *Positiivinen luottotieto ottaa kattavuusloikan: pankit mukaan Asiakastiedon järjestelmään* Tillgänglig:
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/positiivinen-luottotieto-ottaa-kattavuusloikan-pankit-mukaan-asiakastiedon-jarjestelmaan.html> hämtad 3.12.2019
- Asiakastieto, 2019a, *Henkilöt, joilla on maksuhäiriö 2009-2019*
Tillgänglig:
https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/asiakastieto_paymentdefaultstatistics2019.pdf hämtad 5.4.2020
- Asiakastieto, 2019b, *Moni maksuhäiriö olisi vältettävissä. Suomen Asiakastieto ja Nuorten Akatemia rakentavat vertaistukimallin ongelmien ennakointiin* Tillgänglig:
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/moni-maksuhairio-olisi-valtettavissa.-suomen-asiakastieto-ja-nuorten-akatemia-rakentavat-vertaistukimallin-ongelmien-ennakointiin.html> hämtad 3.12.2019
- Asiakastieto, 2020a, *Jälleen uusi ennätys: Maksuhäiriörekisteriin lähes 5 000 ihmistä lisää* Tillgänglig:
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/jalleen-uusi-ennatys-maksuhairiorekisteriin-lahes-5-000-ihmistalistaa.html> hämtad 5.4.2020
- Asiakastieto, 2020b, *Positiiviset luottotiedot kuluttajaluottojen kyselyjärjestelmässä*
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/positiivinen-tieto/positiiviset-luottotiedot-kuluttajaluottojen-kyselyjarjestelmassa.html> hämtad 10.4.2020
- Asiakastieto, 2020c, *389 500 suomalaisella on maksuhäiriömerkintöjä* tillgänglig:
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/blogit/389-500-suomalaisella-on-maksuhairiomerkintoa.html> hämtad 5.4.2020
- Bank Norwegian, *Hinnasto* Tillgänglig:
<https://www.banknorwegian.fi/CreditCardInfo/PriceList> hämtad 2.12.2019
- Bryman, A. & Bell, E. 2005. *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Malmö: Liber Ekonomi.
- Cashloans, *Pikavippi* Tillgänglig: <https://cashloans.nu/fi/pikavippi/> hämtad 3.12.2019

- Duunitori, 2020, *Näin koronavirus on lisännyt työttömyyttä ja lomautuksia – yksi kuva näyttää karun tilanteen* tillgänglig: <https://duunitori.fi/tyoelama/koronavirus-tyottomyys> hämtad 5.4.2020
- Eduskunta, 2018, *Hallituksen esitys HE 230/2018 vp* Tillgänglig: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_230+2018.aspx hämtad 3.12.2019
- Financer, 2015, *Miksi ihmiset velkaantuvat?* Tillgänglig: <https://financer.com/fi/miksi-ihmiset-velkaantuvat/> hämtad 4.12.2019
- Finansinspektionen, *Konsumentkrediter och snabblån* Tillgänglig: <https://www.finanssivalvonta.fi/sv/kund/fragor-och-svar/banktjanster/konsumentkrediter-och-snabblan/> hämtad 3.12.2019
- Finansinspektionen, 2018, *Finansinspektionens seminarium 28.11.2018* Tillgänglig: <https://www.finanssivalvonta.fi/sv/press--publicerat/Pressmeddelanden/2018/finansinspektionens-seminarium-28.11.2018-hushallens-skuldsattning-okar-vi-behover-nya-verktyg-for-att-stavja-utvecklingen/> hämtad 2.12.2019
- Finlex, 2013, *Lag om ändring av 7 kap. i konsumentskyddslagen* Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2013/20130207> hämtad 10.10.2019
- Finlex, 2007, *Kreditupplysningslag* Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070527> hämtad 2.12.2019
- Finlex, 2019, *Lag om ändring av konsumentskyddslagen* Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2019/20190596> hämtad 2.12.2019
- Häger, B. 2001. *Intervjuteknik*. Stockholm: Liber.
- Justitieministeriet, 2020, *Begränsningar i maximiränta och direkt marknadsföring av konsumentkrediter* Tillgänglig: https://oikeusministerio.fi/sv/artikel/-/asset_publisher/kuluttajaluottojen-enimmaisorkoon-ja-markkinointiin-rajoituksia hämtad 23.4.2020
- Konkurrens- och konsumentverket, 2019, *Kreditens pris* Tillgänglig: <https://www.kkv.fi/sv/information-och-anvisningar/betalning-rakningar-och-indrivning/krediter/kreditens-pris/> hämtad 8.10.2019
- Konsumentförbundet, *Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset* Tillgänglig: <https://www.kuluttajaliitto.fi/tietopankki/oman-talouden-%20hallinta/velkaantuminen-ja-maksuhairiot/maksuhairiomerkinna-%20vaikutukset/> hämtad 3.12.2019
- Krag Jacobsen, J. & Nilsson, B. 1993. *Intervju: Konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.

- Lunds Universitet, 2019, *Informerat samtycke* Tillgänglig: <https://www.forskningsetik.lu.se/forskningsetisk-information/informerat-samtycke> hämtad 4.12.2019
- Maksumyöhässä, *Saitko perintäkirjeen?* Tillgänglig: http://maksumyohassa.fi/saitko_perintakirjeen/#maksumuistutus hämtad 2.12.2019
- Niskakangas, T., 2019, *HS-Kuusi kuviota paljastaa suomalaisten velkaongelman* Tillgänglig: <https://www.hs.fi/talous/art-2000006256713.html> hämtad 3.12.2019
- OP, *OP-Visa* Tillgänglig: <https://www.op.fi/privatkunder/dagliga/kort/op-visa> hämtad 2.12.2019
- Päihdelinkki, 2019, *Talous -ja velkaongelmien hoito* Tillgänglig: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/pelaaminen/talous-ja-velkaongelmien-hoito> hämtad 4.12.2019
- Saldolimiitti, 2019, *Etusivu* Tillgänglig: https://www.limiitti.fi/?utm_source=adservice&utm_medium=affiliate&utm_campaign=as-ao&utm_mcamp=aoperf&utm_activity=aff&utm_location=150&fp=9b0372d6e23e2624bd1c9c78abbcb10&coid=869374203 hämtad 3.12.2019
- Sortter, *Lainahakemus* Tillgänglig: <https://sortter.fi/lainahakemus/> hämtad 3.12.2019
- Statsrådet, 2018, Minister Häkkinen: *Register över positiva kreditupplysningar skulle bidra till en mer ansvarsfull kreditverksamhet* Tillgänglig: https://valtioneuvosto.fi/sv/artikeln/-/asset_publisher/1410853/ministeri-hakkinen-positiivinen-luottotietorekisteri-tukisi-vastuullisempaa-luottotoimintaa hämtad 3.12.2019
- Statsrådet, 2019, *Regeringsprogrammet 3.4 ett livskraftigt Finland* Tillgänglig: <https://valtioneuvosto.fi/sv/rinne/regeringen/regeringsprogrammet/ett-livskraftigt-finland> hämtad 2.12.2019
- Suomilimiitti, 2019, *Etusivu* Tillgänglig: <https://www.suomilimiitti.fi> hämtad 13.9.2019
- Suomilimiitti, 2020, *Etusivu* Tillgänglig: <https://www.suomilimiitti.fi> hämtad 24.4.2020

S-pankki, *Luottokortin ja pankkikortin yhdistelmä S-Etukortti Visa Credit/Debit* Tillgänglig: <https://www.s-pankki.fi/fi/arjen-raha-asiat/s-etukortti-visa/luottokortti/> hämtad 2.12.2019

Takuusäätiö a, *Maksuhäiriömerkinnän seuraukset* Tillgänglig: <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta/maksuhairiomerkinnan-seuraukset> hämtad 2.12.2019

Takuusäätiö b, *Merkinnät ja niiden voimassaoloaika* Tillgängligt: <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta/merkinnat-ja-niiden-voimassaoloaika> hämtad 2.12.2019

Uusitalo, K., 2019, *Pikavippimarkkinat muuttuvat nyt, ja tässä ovat seuraukset: lainansaanti vaikeutuu, maksuhäiriöt lisääntyvät-monen velkakierre voi myös katketa* Tillgänglig: <https://yle.fi/uutiset/3-10943120> hämtad 2.12.2019

BILAGOR

Bilaga 1

Intervjuguide på finska

Mikä on syy suomalaisten ylivelkaantumiseen?

Ovatko kulutusluotot ja pikavipit merkittävä syy ylivelkaantumiseen ja maksuhäiriömerkintöihin?

1.9.2019 voimaan astunut kuluttajansuojalain muutos rajoittaa jatkossa korkoprosentteja sekä muita kuluja pikavippien ja kulutusluottojen osalta. Millaisia seurauksia uskot kuluttajansuojalain muutoksella olevan?

Näetkö kuluttajansuojalain muutoksessa puutteita vai ovatko muutokset riittäviä?

Osaatko sanoa auttoiko aikaisempi vuoden 2013 niin kutsuttu Pikavippilaki lainkaan ihmisten ylivelkaantumiseen?

Millä tavoin maksuvaikeuksien ja merkintöjen määrä saataisiin laskemaan ja ylivelkaantuminen aisoihin?

Mitä osaat kertoa suunnitteilla olevasta positiivisesta luottorekisteristä ja miten uskot rekisterin muuttavan velkaantumisasastetta suomessa?

Polttavana puheenaiheena on maailmaa ravisuttava koronapandemia. Miten uskot pandemian vaikuttavan ihmisten talouteen suomessa? Kuinka paha tilanne on?

Bilaga 2

Intervjuguide på svenska

Vad är orsaken till att finländare blir överskuldssatta?

Hur stor roll spelar konsumentkrediterna och snabblånen i att personer blir överskuldssatta?

1.9.2019 trädde ändringar i konsumentskyddslagen i kraft. Hurdana konsekvenser tror du att ränte- och kostnadstaket kommer att ha?

Anser du att lagändringen kommer att hjälpa stoppa överskuldssättning och minska antalet betalningsstörningar i kreditregistret?

Hur bra fungerade den så kallade snabblånslagen som trädde i kraft år 2013? Hjälpte den alls?

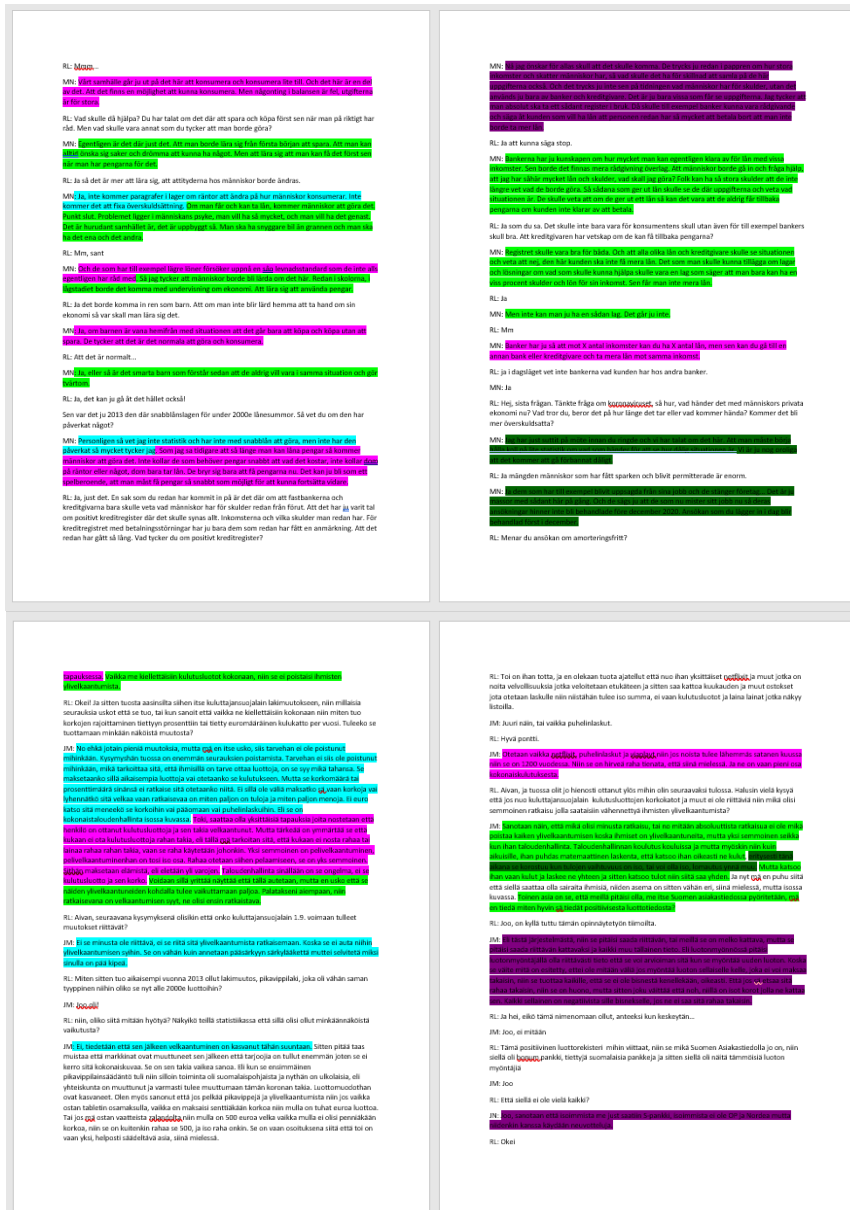
Hur anser du att man skulle kunna minska på betalningsstörningar och överskuldssättning?

Vad kan du berätta om det positiva kreditregistret som planeras ta i bruk i Finland?

Coronapandemin orsakar kaos i hela världen för tillfället. Hur tror du att viruset kommer att påverka privatpersonernas ekonomi i Finland? Hur dålig är situationen?

Bilaga 3

Analys av olika teman och ämnen i intervjuerna

Orsaker till överskuldssättning	Åtgärder för att tackla överskuldssättning	Konsumentskyddslagens ändring per 1.9.2019	Positivt kreditregister	Coronavirus pandemin
Dålig kunskap om privatekonomi	Positivt kreditregister	Inte tillräckligt täckande	Finns redan ett frivilligt hos SAT	Allvarligt problem
Hög konsumtion i samhället	Utbildning om privatekonomi	Kommer inte att lösa överskuldssättningar	Nyttigt för både konsument och kreditgivare	Orsakar arbetslöshet
Brist på utbildning i ekonomi	Hitta orsakerna till problemet	Tar krediter för att "leva"	Borde tas i bruk så snabbt som möjligt	Orsakar permitteringar
Arbetslöshet	Lära om att räkna inkomster vs. utgifter	Människor har inte koll på ränta/kostnad	Regeringens egna register kommer sent	Påverkar företag
Långvarig allvarlig sjukdom	Sprida kunskap	Människor bryr sig inte om ränta/kostnad		Påverkar privatekonomi
Beteendemönster av t.ex. föräldrar	Mera ekonomi- och skuldrådgivning	Bankerna kan ha svårt att anpassa sig		Temporär lagändring 1.5-31.12.2020
Spelberoende	Minska utgifterna om inkomsten sjunker			Längre betalningsplaner
Utgifterna överskrider inkomsterna				Mera flexibilitet av banken
8,5% av myndiga i FIN har anmärkning				
Utgifter/skuld åt många olika håll				
Skilsmässa/att bli änka				
Människor reagerar inte på ändring				
Pension				
Människor sparar inte tillräckligt				

Intervjuerna uppdelade i olika ämnen med hjälp av färgkoder